

KESERŰ BÁLINT

Jankovics József pályakezdése Szegeden

A közelmúltban, március 14-én hunyt el a hungarológia, tehát a magyarságtudomány hazai és külföldi művelése irányításában, régi irodalmunk, különösen Bethlen Miklós munkássága kutatásában kiemelkedő Jankovics József, akinek pályája többször is érintkezett Szegeddel, főleg az ottani egyetemmel. 1949-ben született Seregélyesen, egy kis Fejér megyei faluban, szorgalmas dinnyetermelő parasztok és férfiágon munkások fiaként. Az osztályából való kitörés, a „föltörés” az értelmiségi létbe azzal kezdődött, hogy Székesfehérvár legkitűnőbb gimnáziumába került, és ott olyan tanára volt Géher István személyében, aki ekkor – ő maga is pályakezdőként – mindenkit elvarázsolt, főleg a diákjait. Szerencséje volt Jósokának: Géher – a későbbi kiemelkedő Shakespeare-kutató, műfordító, költő, a pesti egyetem elhíresült műfordítói szemináriumának majd nyugdíjasként is vezetője – még három évet se töltött ki gimnáziumában, és épp ekkor „talált rá” az angol nyelvben is kezdő gyerek. Ennek a tanárnak a protekciója hozta őt össze érettségije után Hankiss Elemérrel a kor másik csodaemberével, aki szintén anglista, de ekkor már a Ménési úti Eötvös Kollégiumban egy angollal és egyetemesen a kultúrával ismerkedő elit kör foglalkozásainak alapító vezére. Ő lett protektora a szegedi egyetemre és az angol–magyar szakra való fölvetelnek, így kapott az egyetemi órákkal folytatólag „nyugatos”, részben talán angolmánnak is nevezhető indítást egy ilyesmiktől elég idegen korban. Bőven olvashatunk erről Jankovics életrajzaiban, nagyobb szabású interjúiban.

Az egyetemen gyorsan lett jó barátja néhány, hasonlóan szerencsés indítású ifjú, mint Balázs Mihály, a későbbi szegedi professzor, akivel többször is párhuzamosan alakult a pályájuk. Tanárai közül a legtiszteltebbek közé került (már akkor sokaknak „a szegedi tanár”) Ilia Mihály. Az ő külföldi magyar irodalom szemináriuma időben egybeesett Hankiss legfontosabb angol órájával, így Jankovics azzal kereste föl Iliát, hogy sajnos nem tud hozzá járni, de szeretne nála is tanulni. Válasz az volt: vegyen le a polcáról két vagy legföljebb három könyvet, tegyen be egy-egy cédulát mindegyik helyére a nevével, és ezeket olvassa, ahogy a kedve tartja. Két hét múlva jelentkezzen, és akkor megbeszéljük, hogyan kövesse a szemináriumot. A folytatás a legényt nagyon magával ragadó javaslatsorozat lett, amiből nem hiányzott a publikálásra szánt írás, újabb könyvek és odautazás is az olvasott (majd mindig recenzált) szerzőkhöz, főleg Erdélybe.

Az erdélyi utak – amik majd nagy hasznára lettek a Magyarságtudományi Társaság és elődei irányításában – már összefonódtak a régi magyar irodalom iránti fokozatos elköteleződéssel. Már a szegedi régi magyarosok híres és hírhedt csoportjának is tagja lett, sőt igen hamar egy Kovács Sándor Iván-szemináriumra készült Bethlen Miklós-dolgozattal távolba mutató reakciót is produkált: utalást majdani nagyszabású kutatómunkára. Ennek a pillanatnak direkt hatását láthatjuk a diák(!) Jankovics József három publikációjában, amelyek az egyetemi-tanszéki „hivatalos” periodika egymást követő három kötetében jelentek meg (páratlan eset a szegedi irodalomtudományi utánpótlás addigi történetében). Az elsőről a szerző

később megfeledezett; 70 éves születésnapja, alapos bibliográfiájában sincs nyoma. Pedig a kiadványban Bán Imre és Dankanits Ádám mellett szerzőként ott találjuk (a leadáskor másodéves) Jankovicsot, aki megtalálja mindjárt hosszú pályáján igen gyakori „tanulmány-szövegközlés” műfaját. Már ez esetben is az Országos Levéltárban, tehát Budapesten (ahova udvarolni is járt) fölfedezett, a maga nemében érdekes, terjedelmes adomány-gyűjtő levél közlése és elemzése olvasható itt.¹ Herepei János is köszönetet kap itt tanácsaiért – élete utolsó évében. A következő Acta-kötet, a tanszék Herepei-émlékszáma már Jankovics közreműködésével szerkesztődik, és egy összefoglaló tanulmányával zárul.² Mindegyik „diák-közlemény” tekinthető úgy is, mint amolyan foglaló a későbbi nagy témákhoz, az erdélyi kancellár mellett fia, Mihály úti naplójának „készülő” kiadásához, majd XVII. század végi angol kapcsolatainkhoz.³

Nem lohadt persze Jankovics publikációs kedve végzése után. Ha pályakezdő éveit addig számítjuk, amikor „révbe ért”, az akadémia irodalomtudományi intézetében kapott állást 1978-ban – ez az aktív diákévekkel együtt épp egy évtized, amiben egy tucat tanulmánya és negyvennél több recenziója jelent meg túlnyomórészt folyóiratokban. Utóbbiak jó negyedrésze a Tiszatáj adott helyet. Kapott persze musz-feladatot, de akadtak az ítélőképességet jócskán próbára tevő esetek is: kezdő írók vagy éppen pályamódosítók értő megítélése.

Nem szólt Jankovics Jóska szinte soha és sehol arról, hogy két szemeszterben szemináriumot vezetett a szegedi egyetem bölcsészkarán régi magyar irodalomból.⁴ Az egyik ilyen föllépése azért nevezetes, mert okosan (és meglehetősen kivételképpen) azonnal adott csoportjának kollektív földadatot: egy igen becses levéltári anyag, a XVIII. század elejének vezető református főura, Teleki Sándor levéltárának szokatlan darabja volt ez: a peregrinációra⁵ részben az ő költségén kijutott ifjak teljes levelezése.⁶ Helyesírás és paleográfia tekintetében is igen bizonytalan időszakból ránk maradt, ötvennél több kéztől származó levéltári anyag ez, közel kétszáz dokumentumot tartalmaz a kötet. Szóba kerülnek itt, a külföldi egyetemekről hazaküldött levelekben a stúdiumok körülményei, a diák-mindennapok, friss politikai események, kuriózumok, fűvészkertek, könyvtárak, az orvoslás, étkezés, ruházkodás újdonságai stb.

¹ Zilahi János legációsi levele Bethlen Miklóshoz(?) 1692-ből. in *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* IX. Szeged, 1969, 103–105. (A nagy mű, a levelezés egy tételéhez még szükség volt erre a közleményre: *Bethlen Miklós levelei*, Akadémiai, Budapest, 1987, 2. köt. 1255.)

² A levélíró Bethlen Miklós arcképéhez, in *ActaHistLittHung* X–XI. Szeged, 1971.

³ A Pápai-Páriz család angol kapcsolatainak történetéhez I. Ifjú Pápai-Páriz Ferenc londoni levelei, in *ActaHistLittHung* XII. Szeged, 1972, 139–154. (Ennek szövege bekerült az akadémiai intézeti nekrológ után közölt írások közé.)

⁴ És számontartja a tudós közvélemény Jankovics más egyetemeken folytatott oktatómunkáját is, így az akkor fiatal pécsi bölcsészkaron...

⁵ A kifejezés a korai újkor jelenségeivel foglalkozó művelődéstörténészeink körében mindig döntően *peregrinatio academica* jelentésben használatos, tehát legalábbis részben külföldi egyetemi tanulmányokat jelent.

⁶ *Peregrinuslevelek 1711–1750. Külföldön tanuló diákok levelei Teleki Sándornak, József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, Szeged, 1980.* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 6.) A latin szöveget fordította Bartók István, a névmutatót összeállította Bujtás László, szerkesztette Hoffmann Gizella.

Ez az értékes anyag mintaszerű kiadásban jó háromévi kemény munka nyomán meg is jelent. Szerencséje is volt a fiatal szemináriumvezetőnek, mert ritka-kitűnő évfolyamból verbuválódott csoportja. A legfontosabb közreműködőket ott is találjuk napjainkig régi művelődésünk egy-egy aspektusát vizsgáló filozófusmunkák javarészeiben: Bartók István, a diákként is már kitűnő latinus, a Ménesi úti akadémiai intézet munkatársa lett (mellesleg a Kecskeméti Animációs filmgyár tanácsadója is volt közben), Bujtás László történész, irodalmárok, kultúr-historikusok számára holland ügyekben ma is fő tanácsadó és Hoffmann Gizella, ennek a kötetnek szerkesztője, a megjelenés után is gondviselője, és utóbb – fontos svájci közjáték után – az unitárius egyháztörténetek vaskos kötetének egyik szerkesztője és sajtó alá rendezője.

A furcsa az, hogy a peregrinuslevelek ügyében e sorok írója hiába hívta föl barátja figyelmét ennek a kiváló kötetnek a ritka-elismerő kritikai visszhangjára is.⁷ Pedig szerves folytatása is lett hamar ennek a diákmunkaszervezésnek, legalábbis aktívan működött közre Jankovics orvosló könyvek kiadásában is, illetve ő volt az, aki (már megint!) elfeledett kéziratkötegre figyelt föl az Országos Levéltárban, s annak újra-rendezésére és kiadására az egykori szegedi bölcsészkar diákmunkaközösséget javasolta az ekkoriban, az 1980-as évek derekán is fáradhatatlan Hoffmann Gizellának.⁸ Nem túlzás azt mondani: „mindenki tudta”, nemcsak orvostörténészek, művelődésünk múltjához értők, de az érdeklődők is, hogy mit jelenthet egy olyan, eddig lappangó anyag, ami Radvánszky Béla báró nevét viseli. A *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században* három kötete megjelenése, tehát 1880 óta a gyűjtő/kiadó neve páratlanul jó márkavédjegy lett. A sorozat szintjén való kiadás azonban elképesztően nagy munkát jelentett, mert nem lehetett fölhasználni Radvánszkyék másolatait: azok nem voltak betűhűek. A kiadás tehát az egy kivétellel megtalált kéziratokról készült betűhív szöveget adja, ehhez készült gazdag jegyzetekkel. Így nemcsak a korabeli orvostudomány, de a népi állat- és ember-orvoslás szövegeinek és értelmezésüknek értékes gyűjteménye.

Természetesen véletlen, hogy szegedi szerzők munkáival különösen sok dolga volt az időszűk Jankovics Józsefnek, főleg a *Humanizmus és reformáció* szerkesztőjeként (ebben a sorozatalapító Klaniczay Tibor utóda lett). Erről azonban érdemes itt szólni röviden. A régi barát, Balázs Mihály a sorozatban második kötete után e sorok írójának tanulmányait közreadó könyvnek lektora is volt. Számunkra emlékezetes főleg az marad, hogy Jankovics József élete utolsó tudományos szervező tettevé lett fiatalon elhunyt kollégánk, az ezer szállal Szegedhez kötődő Vadai István posztumusz Balassi-dolgozatainak útra bocsátása. Ötvös Péterrel, a Vadai-kötet lektorálása ügyében még baráti hangon váltottak levelet március 7-én este.

⁷ Jankovics tanári irányítását is méltatóak többek közt: Vásárhelyi Judit, *Irodalomtörténeti Közlemények* 1982, 504–506; Szabó András, *Magyar Könyvszemle* 1983, 119–120; Csanak Dóra, *Irodalomtörténet* 15 [65] (1983) 515–519.

⁸ *Medicusi és borbélyi mesterség. Régi magyar ember- és állatorvosló könyvek Radvánszky Béla gyűjteményéből.* Készült a József Attila Tudományegyetem I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén diákmunkaközösség közreműködésével. Szerk. Hoffmann Gizella. A latin szöveget fordította Lázár István Dávid. MTA Irodalomtudományi Intézete, Budapest–Szeged, 1989. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 9.)